

Eind juni zag ik langs de oeverrand 8 Blauwe reigers, 12 Knobbelzwanen, enige tientallen Bergeenden en hier en daar een verwaide steltloper. Op het water werden enige ruiende Middelste zaagbekken waargenomen. Begin juli was de slijkige noordoostzijde nog aantrekkelijk voor steltlopers doordat het waterpeil voortdurend verlaagd werd, waardoor nog levend slik voor de vogels bereikbaar was.

Tabel 2 geeft een overzicht van een teldag omstreeks half juli, de tijd waarin het aantal steltlopers weer langzaam pleegt toe te nemen door de terugtrek uit de noordelijke broedgebieden.

Tabel 2. Aantallen waargenomen vogels op de Hompelvoet op 16 juli 1971 en bij een hoogwater telling (HW) op 18 juli 1970.

	16-7-1971	HW 18-7-1970
Blauwe reiger	5	—
Knobbelzwaan	7	—
Wilde eend	38	150
Bergeend	70	—
Scholekster	550	10.000
Steenloper	18	50
Wulp	100	300
Grutto	—	60
Rosse grutto	+	400
Tureluur	40	40
Zwarte ruit	+	+
Bonte strandloper	—	12
Drieteenstrandloper	14	—
Meeuw spec.	120	niet geteld

Mathijs Ver Straeten (1851 - 1922): natuurbescherming van het eerste uur

G. C. M. EGELIE.

Op 8 maart 1922 overleed na een langdurig en pijnlijk ziekbed Mathijs Ver Straeten. Voor Weert betekende dat afscheid nemen van een markant burger, die sinds 1 mei 1882 aan het hoofd had gestaan van de eerste Openbare Lagere School. Daarnaast was hij leraar geweest en directeur van de Rijksnormaalschool, belast met de opleiding van jonge leerkrachten in een tijd, dat er van een Pedagogische Akademie nog geen sprake was. En dan gaf hij nog menige cursus land- en tuinbouw aan belangstellende jongelui en ouderen tot in de verre omtrek. Inderdaad had hij in zijn leven „de Weerter jeugd helpen opvoeden tot mannen en vrouwen, waardige leden van kerk en maatschappij”, zoals een oud-leerling van hem het uitdrukte bij de begrafenis.

Aan het begin van deze eeuw was er in de omgeving van Weert nog heel wat natuur-

schoon te vinden. En dikwijls kon men Ver Straeten in zijn vrije uren zien rondzwerven over de heidevelden en langs de moerassen, waar nog menige interessante plant ongestoord kon groeien. Hij hield van de natuur, maakte er uitstekende foto's en vele karakteristieke tekeningen. Liefde voor de natuur gaf Ver Straeten door aan zijn leerlingen en vanzelfsprekend aan zijn eigen kinderen. Zo maakte hij in 1910 voor de verjaardag van zijn dochttertje Maria een herbarium met 455 verschillende plantesoorten. Wie dat herbarium nu openslaat krijgt een goede indruk van de rijke vegetatie van die dagen. Ver Straeten had het grote geluk op zijn omzwervingen bijzondere planten aan te treffen. In het herbarium voor zijn dochter zijn er 21 te vinden. Een van die zeldzaamheden is de Zomerschroeforchis, *Spiranthes aestivalis*. Sinds Van der Sande Lacoste deze

plant op 21 augustus 1873 voor het eerst in ons land gevonden had in de omgeving van Stamproy, was ze weer verdwenen als gevolg van ongeremde ontginningsactiviteiten.

Hoe *Spiranthes* toch weer ontdekt werd heeft Ver Straeten uitvoerig beschreven in twee verhalen, opgenomen in De Levende Natuur van 1916. Hij is duidelijk trots dat zijn vrouw, Aletta Alida Zom, het plantje als bij toeval weer vond.

Een andere plant die volop in de belangstelling stond bij botanici, was de biesvaren, *Isoëtes*. Toen Vuyck in 1895 samen met Goethart een tocht maakte dwars over de Peel, kwam hij de plant niet tegen, niettegenstaande al de moeite die hij deed haar te vinden. En C. J. den Hollander, hoofd van de school te Nieuwaal, had het plantje vóór 1904 maar één keer gevonden in de Vugtherhei. In 1905 werden er wat meer exemplaren ontdekt in de plassen ten westen van Drachten tijdens een excursie onder leiding van Goethart. Geen wonder, dat Ver Straeten in De Levende Natuur heel enthousiast vertelt, dat hij *Isoëtes* in grote aantallen weet te staan, vlak bij Weert.

De grote betekenis van Ver Straeten is echter niet, dat hij op zijn tochten deze zeldzame planten ontdekte en die ontdekking bekend maakte. Groter betekenis nog hebben zijn pogingen om die kostbare planten te bewaren voor latere generaties en de groeiplaatsen te beschermen tegen al te opdringerige ontginners. Hij was lid van de Nederlandse Botanische Vereniging en van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Uit zijn briefwisseling met de besturen van die organisaties blijkt, dat hij hen er herhaaldelijk op gewezen heeft, dat al het ontginnen nadelige gevolgen met zich meebracht voor de flora. Eenzelfde bezorgdheid spreekt uit zijn artikel, opgenomen in De Levende Natuur van januari 1916. Wie wil

weten met hoe weinig geld in die tijd veel door aankoop had kunnen behouden blijven, moet de verhalen van Ver Straeten er nog maar eens op doorlezen. Hij heeft werkelijk alle mogelijke en onmogelijke registers bespeeld om zijn geliefde planten te kunnen behouden. Schreef lange brieven aan iedereen, van wie hij hulp meende te mogen verwachten. Beplette zijn zaak bij de burgemeester van Nederweert. Probeerde de Botanische Vereniging er toe te bewegen samen met Natuurmonumenten de belangrijkste groeiplaats van *Isoëtes* in de zogenaamde Roevender Peel, aan te kopen. En slaagt er tenslotte in om, met behulp van de pastoor en het hoofd van de school te Ell, voorlopig op eigen kosten de hand te leggen op de laatste twee hectare grond waarop *Spiranthes* nog voorkwam. Zijn inspanningen hebben helaas niet mogen baten. De moerassen rondom Weert hebben bijna allemaal plaats moeten maken voor akkerland, doorsneden met keurig rechtgetrokken, genormaliseerde beken. Van de zeldzame planten ontbreekt elk spoor. De „Stichting Het Limburgs Landschap”, die in het bezit kwam van de laatste resten Roevender Peel, zal het alleen met de herinnering aan *Isoëtes* moeten doen.

Ver Straeten heeft meer dan eens gewezen op de vele nadelige gevolgen van het ontginnen. Het pleit voor zijn evenwichtige persoonlijkheid, dat hij daarnaast toch oog had voor de positieve kanten, die er ongetwijfeld ook waren. Dat blijkt als rond 1904 de toenmaals bekende graanhandelaar, Jan Hendriks, een stuk grond aankoopt op de Altweerderheide, om dat te gaan ontginnen. Ver Straeten wordt om zijn kwaliteiten als landbouwonderwijzer om advies gevraagd bij de aanleg, bewerking en doelmatige exploitatie van het gebied. Op die arme heide- en broekgronden lag het boerderijtje van de man, die in de buurt bekend stond als „Karelke”. Zijn naam bleef tot op de dag van

vandaag met de grond verbonden, en staat met grote letters in de gevel van het oude boerenbedrijf.

Het graan, dat Hendriks importeerde uit heel Europa, leverde in die dagen nogal wat afval op. Dat werd deels verwerkt tot veevoer en voor een deel gebruikt als mest voor de ontginningen. Op die manier kwam op zo'n terrein heel wat zaad terecht van uitheemse planten. Daarmee werd „Karelke” tot waarschijnlijk het rijkste adventief-terrein van ons land. En de adventief-flora, ook wel Pothoofd-flora genoemd, mocht zich verheugen in een grote belangstelling. De Botanische Vereniging had te Weert een eerste veldstation ingericht, en als bekende botanici daar vertoefden, troonde Ver Straeten hen altijd trots mee naar „zijn” Karelke.

Zo houden Henrard, Jansen en Kloos rond Pinksteren 1918 een excursie in de omgeving van Weert. In hun verslag, gepubliceerd in het Nederlandsch Kruidkundig Archief, komen we veel namen tegen van typische adventief-planten. Ook het jaarverslag over

1916 van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, vermeldt Ver Straeten vanwege zijn bijzondere vondsten.

Het blijft een boeiende bezigheid zich te verdiepen in dat allereerste begin van onze natuurbescherming. Ver Straeten is zonder twijfel een van de pioniers. Hij was een serieuze, eerlijke, begaafde en harde werker, zoals iemand die hem van heel nabij heeft meegemaakt, mij verzekerde. Afgelopen jaar is in het Natuurhistorisch Maandblad uitvoerig aandacht aan hem besteed. Het is billijk, dat we op zijn 50ste sterfdag zijn naam ook vermelden in het tijdschrift, dat aan het begin van deze eeuw voor zijn artikelen plaats wilde inruimen. Artikelen, die het herlezen meer dan waard zijn. Wat Ver Straeten in 1916 schreef is nog actueel: „Doortastende maatregelen zijn dus onverwijld noodig, om zeldzame planten en een stuk natuurgrond in wezen te houden in eene streek, waar binnen afzienbaren tijd het landschap van aanschijn en van karakter totaal zal zijn veranderd”.

Opkomst en ondergang van een mineermotplaag (*Stigmella tityrella*) op Beuk

A. VAN FRANKENHUYZEN en J. M. FRERIKS.

Soms treden plagen in onze cultuurgewassen op die plotseling de vorm van een calamiteit aannemen. Een typisch voorbeeld daarvan is de in de fruitteelt voorkomende mineermot *Stigmella malella* Stt., die plaatselijk een zeer ernstige plaag op appel kan zijn.

Zo'n epidemisch optreden is niet gemakkelijk te verklaren. Aangezien in de fruitteelt in het algemeen zeer intensief wordt gespoten, zou één van de oorzaken van het ontstaan van een dergelijke plaag het veelvuldig gebruik van insecticiden kunnen zijn, waar-

van de parasieten en roofvijanden relatief meer te lijden zouden hebben dan de plaagverwekkende insecten. Voor tussen de beide opperhuiden van een blad levende mineerupsen zijn de kansen op ontsnapping aan bespuitingen inderdaad reëel aanwezig.

Ook zonder dat de mens door bespuitingen het evenwicht verstoort kunnen evenwel ernstige plagen optreden, welke soms even plotseling verdwijnen als zij gekomen zijn. Een voorbeeld daarvan zagen wij in Thorn (L.), waar wij een drietal jaren achtereen een mi-